

Nr 17

Jordbruksutskottets betänkande i anledning av motioner angående bevarande av mark för jordbruksändamål, m. m.**Motionerna**

I motionen 1973:89 av herr Börjesson i Falköping (c) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anholder om utredning och förslag till bestämmelser om möjlighet för berörda grannar och markägare att yttra sig vid tillståndsgivning för plantering av skog på åkermark.

I motionen 1973:206 av herr Nilsson i Agnäs m. fl. (m) hemställs att riksdagen beslutar om åtgärder i syfte att skapa en jordreserv som kan underlätta snabb uppodling av tidigare hävdad jord som nu ej brukas.

I motionen 1973:322 av herr Hansson i Skegrie m. fl. (c) hemställs att riksdagen måtte anholder om att genom lantbruksorganisationens försorg en plan skyndsamt upprättas för bevarande av för livsmedelsförsörjningen angelägen högproduktiv jordbruksmark, med särskilt beaktande av i motionen angivna områden vid Öresundskusten och Skånes sydkust.

I motionen 1973:1388 av herr Fäldin m. fl. (c) hemställs, såvitt nu är i fråga (punkten 1 a), att riksdagen uttalar, att skyddandet av de värdefulla odlingsjordarna från bebyggelse och bevarande av desamma för livsmedelsproduktion utgör ett grundläggande element i vår jordbrukspolitik.

Utskottet

Enligt motionerna 1973:322 och 1973:1388 bör åtgärder vidtas för att bevara högvärdig jordbruksmark från bebyggelse. I motionen 1973:1388 återopas därvid den bristande tillgången på livsmedel i världen och de för framtiden sannolikt växande försörjningsproblemen. Våra aktuella överskottsproblem framstår enligt motionärerna i detta perspektiv som relativt bagatellartade och bör inte hindra att såsom grundläggande element i vår jordbrukspolitik anges att de värdefulla odlingsjordarna bör bevaras för jordbruksändamål.

I båda de nämnda motionerna föreslås att en plan upprättas över den mark som bör undantas från bebyggelse. I motionen 1973:322 framhålls att det i den påbörjade riksplaneringen måste vara en huvuduppgift att tillse att landets mest högavkastande jordar såvitt möjligt bevaras för fortsatt jordbruksproduktion. Detta syfte anses inte vara tillgodosett genom den fysiska riksplan varom riksdagen föregående år beslöt (prop. 1972:111, CU 1972:35, rskr 1972:348). Motionen tar särskilt upp förhållandena i sydvästra Skåne. Det uppges att enligt föreliggande

kommunala planer en s. k. bandstad kommer att utbreda sig över dessa områden och fram till år 1985 ta i anspråk ytterligare 10 000 ha av den bästa jordbruksjorden. Genom lantbruksstyrelsens försorg bör enligt motionen skyndsamt upprättas en plan för bevarande av högproduktiv jordbruksmark, där områdena vid Öresundskusten och Skånes sydkust särskilt beaktas.

Utskottet får erinra om att de av riksdagen föregående år godkända riktlinjerna för hushållningen med mark och vatten bl. a. innebär att i den fysiska riksplaneringen skall beaktas de areella näringarnas betydelse för vårt lands ekonomiska utveckling och välfärd och att all möjlig hänsyn bör tas till dessa näringars krav. Anspråken i fråga om jordbruk och skogsbruk bör enligt nämnda riksdagsbeslut preciseras i det fortsatta arbetet bl. a. genom en förfinad gradering av jordbruksmark genom lantbruksstyrelsens försorg, genom en gradering av skogsmark så att även samhällsekonomiska synpunkter beaktas och genom att jord- och skogsbrukets företrädare får medverka i planeringsarbetet på ett tidigt stadium. I vad gäller konflikter mellan jordbruksintressen och tätorts-expansion bör enligt riktlinjerna högvärdig jordbruksmark inte tas i anspråk för tätbebyggelseändamål om en från samhällsbyggandets synpunkter likvärdig lösning kan åstadkommas på annan för jordbruket mindre värdefull mark. I det fortsatta planeringsarbetet inom län och kommuner bör vidare påvisas om det i vissa fall finns skäl att inom ramen för den fysiska riksplaneringen vidta särskilda åtgärder för att tillgodose jordbruksintressena.

De sålunda av riksdagen godkända riktlinjerna skall enligt beslut av Kungl. Maj:t beaktas av samtliga statsmyndigheter. Kungl. Maj:t har vidare uppdragit åt länsstyrelserna att i syfte att fullfölja nämnda riktlinjer föra överläggningar med kommunerna samt att senast den 1 juli 1974 till Kungl. Maj:t redovisa erforderliga program för kommunal planering och för åtgärder från länsstyrelsernas sida.

Förutom att angivna riktlinjer blir vägledande för Kungl. Maj:t och underställda myndigheter samt för kommunerna säkras deras genomförande i viss mån genom lagstiftning. Sålunda får Kungl. Maj:t enligt byggnadslagen, när det är påkallat till främjande av en från rikssynpunkt angelägen utveckling, besluta att för visst område skall finnas generalplan, som tillgodoser i beslutet angivet intresse. Om det är oundgängligen nödvändigt för att det angivna intresset skall bli tillgodosett, får Kungl. Maj:t föreskriva att planen skall vara helt eller delvis fastställd. I avvaktan på att generalplan upprättats och fastställts kan Kungl. Maj:t meddela nybyggnadsförbud.

I anledning av de båda nu behandlade motionerna får utskottet hänvisa till de riktlinjer för hushållningen med mark och vatten och i anslutning därtill antagna lagbestämmelser som sålunda gäller. I det fortsatta planeringsarbetet bör såsom förut nämnts påvisas om det i vissa fall finns skäl att i riksplaneringen vidta särskilda åtgärder för att tillgodose jordbruksintresset. Det synes utskottet naturligt att den i motionerna upptagna frågan om bevarandet av viss jordbruksmark vid

fullföljandet av riksplanearbetet kommer att prövas utifrån angivna bedömningsgrund. Enligt vad utskottet erfarit pågår inom den statliga lantbruksorganisationen arbete med metodutveckling och med praktisk gradering av jordbruksmark. Därigenom preciseras inför det fortsatta planeringsarbetet jordbrukets anspråk på mark. Med hänsyn till att jordbruksintresset på angivet sätt kommer att beaktas vid fullföljandet av den fysiska riksplaneringen finner utskottet att syftet med föreliggande motionsyrkanden kommer att bli tillgodosett utan någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida. Utskottet vill i övrigt hänvisa till att hithörande problem även behandlats av civilutskottet i betänkandet CU 1973:11 i anledning av motioner rörande den fysiska riksplaneringen m. m. Civilutskottet har därvid framhållit att redan genom propositionen 1972:111 klarlagts att bevarandet av jordbruksmark för sitt ändamål inom riktlinjernas ram är ett riksintresse.

I motionen 1973:206 påtalas de risker för vårt lands försörjning i händelse av avspärkning eller annat krisläge som är förknippade med igenväxning av tidigare odlad mark. Förnyad uppodling, som enligt motionärerna snart kan bli aktuell, blir kostsam och besvärlig. Genom att hålla en viss del av jorden öppen kunde, menar motionärerna, en jordreserv skapas, färdig för snabb uppodling.

Utskottet får i anledning av motionen erinra om att nedläggningen av åker enligt den officiella lantbruksstatistiken under senare år har gått långsammare än tidigare. Snabbast går nedläggningen i de norra delarna av landet. Den förbättring av stödet till jordbruket i norra Sverige som riksdagen beslöt om år 1971 kan enligt utskottets mening väntas motverka nedläggningen av åker i denna landsdel. Utskottet vill i sammanhanget också erinra om den försöksverksamhet med landskapsvård i odlingsbygder som påbörjades föregående år. Detta innebär en möjlighet att hålla vissa jordbruksmarker, som är av betydelse för landskapsvärden, öppna med statligt stöd. Med hänsyn till det anförda finner utskottet inte tillräckliga skäl att i anledning av motionen 1973:206 föreslå någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Enligt motionen 1973:89 bör lantbruksnämnd vid handläggning av ärende enligt jordhävdslagen rörande tillåtligheten av att åkerjord övergår till skogsmark vara skyldig att inhämta yttrande från berörda grannar och markägare. Detta motiveras med den förändring av landskapsbilden som en skogsplantering innebär. Största möjliga hänsyn bör enligt motionen tas till de önskemål som kommer fram i sådana yttranden.

Utskottet får erinra om att lantbruksnämnden, när nedläggning av jordbruksmark aktualiseras, med stöd av jordhävdslagen endast har att bedöma om marken behövs för jordbruksändamål. Utskottet utgår från att lantbruksnämnd tar den kontakt med berörda markägare som erfordras för denna bedömning. Det är inte nämndens uppgift att ge tillstånd till skogsplantering. Det blir närmast en fråga för vederbörande skogsvårdsstyrelse att i samband med bidragsgivning till skogsplantering bedöma lämpligheten av att visst markområde planteras. Merparten av den skogsplantering som sker på f. d. jordbruksmark görs nämligen med

stöd av statsbidrag förmedlat av skogsvårdsstyrelse. I samverkan mellan länsstyrelser och skogsvårdsstyrelser sker en avgränsning av sådana områden som av naturvårdsskäl bör hållas öppna.

I anslutning härtill kan vidare nämnas att riksdagen föregående år beslöt överlämna en motion, som behandlade en närliggande fråga, till naturvårdskommittén (JoU 1972:1 p. 36, rskr 1972:9). Med hänsyn härtill och till vad som i övrigt anförts erfordras enligt utskottets mening inte någon riksdagens åtgärd i anledning av förevarande motion.

Under hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen

1. anser motionerna 1973:322 och 1973:1388, yrkande 1 a, besvarade med vad utskottet anför,
2. lämnar motionen 1973:206 utan åtgärd,
3. lämnar motionen 1973:89 utan åtgärd.

Stockholm den 27 mars 1973

På jordbruksutskottets vägnar

NILS G. HANSSON

Närvarande: herrar Hansson i Skegrie (c), Mossberger (s), Persson i Skänninge (s), Hedin (m), Hedström (s), Jonasson (c), Magnusson i Tanum (s), Augustsson (s), Larsson i Borrby (c), fru Lindberg (s), herrar Takman (vpk), Berndtsson i Bokenäs (fp), fru Theorin (s), herrar Leuchovius (m)* och Strömberg (fp).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Särskilt yttrande

av herrar Hansson i Skegrie, Jonasson och Larsson i Borrby (samtliga c), som anför:

Såsom utskottet påpekar har riksdagen vid ett flertal tillfällen uttalat sig för skyddandet av den bördiga åkermarken från bebyggelse och framhållit att såvitt möjligt bör byggandet i stället förläggas till mindre värdefull jordbruksjord. Även det nu föreliggande betänkandet från jordbruksutskottet är synnerligen positivt i sina uttalanden till förmån för bevarandet av bördig åkermark. Det torde råda en ganska allmän enighet om betydelsen av att högt avkastande åkermark så långt möjligt bör utnyttjas för livsmedelsproduktion eftersom sådan produktion kan ske såväl rationellast som billigast på dessa jor­dar.

Tyvärr synes den kommunala projekteringen av bebyggelsen inte ta vederbörlig hänsyn till riksdagens vid flera tillfällen uttalade mening. Ett synnerligen flagrant exempel härpå är den regionplan som uppgjorts inom Sydvästra Skånes kommunalförbund. Inom denna region finns vårt lands

förnämsta jordbruksjord. Den regionplan som uppgjorts kommer, därest den får fullföljas, att exploatera betydande delar av denna vår i särklass förnämsta åkermark. En sådan utveckling vore synnerligen olycklig och bör så långt möjligt förhindras. Liknande exempel på bebyggelseplanering torde finnas även på andra håll.

I utskottsbetänkandet förklaras emellertid följande:

I det fortsatta planeringsarbetet inom län och kommuner bör vidare påvisas om det i vissa fall finns skäl att inom ramen för den fysiska riksplanen vidta särskilda åtgärder för att tillgodose jordbruksintressena:

— — — Kungl. Maj:t har vidare uppdragit å länsstyrelserna att i syfte att fullfölja nämnda riktlinjer föra överläggningar med kommunerna samt att senast den 1 juli 1974 till Kungl. Maj:t redovisa erforderliga program för kommunal planering och för åtgärder från länsstyrelsernas sida.

Förutom att angivna riktlinjer blir vägledande för Kungl. Maj:t och underställda myndigheter samt för kommunerna säkras deras genomförande i viss mån genom lagstiftning. Sålunda får Kungl. Maj:t enligt byggnadslagen, när det är påkallat till främjande av en från rikssynpunkt angelägen utveckling, besluta att för visst område skall finnas generalplan, som tillgodoser i beslutet angivet intresse. Om det är oundgängligen nödvändigt för att det angivna intresset skall bli tillgodosett, får Kungl. Maj:t föreskriva att planen skall vara helt eller delvis fastställd. I avvaktan på att generalplan upprättats och fastställts kan Kungl. Maj:t meddela nybyggnadsförbud.

Statliga organ har enligt dessa uttalanden möjlighet att stoppa olämplig bebyggelse genom vägran att fastställa plan. Det torde alltså få tolkas så att möjligheter redan finns att hålla tillbaka de kommunala expansionsplanerna när dessa uppenbarligen strider mot riksdagsbeslutet om skydd för högvärdig åkermark. Det är att hoppas att i de län där risk finns för olämplig bebyggelse, de styrinstrument utnyttjas som står till förfogande. Vårt land är rikt på områden som är mindre värda som produktionsunderlag för livsmedel men som i stället utgör förträfflig mark för bebyggelse. Så långt möjligt bör byggandet styras åt dessa håll.

Skulle det visa sig att nuvarande styrmedel inte är tillräckliga för ovanstående syfte kan det enligt vår mening starkt ifrågasättas att högvärdig jordbruksjord undantas från bebyggelse på liknande sätt som vissa områden har fredats exempelvis i form av naturreservat eller strandskyddsområden.

